

КОСМИЧКЕ ИСКРЕ У НАШОЈ СТВАРНОСТИ

Никола Страјнић, *Очи и језик*, Бистрица, Нови Сад 2015

Стваралаштво Николе Страјнића могли бисмо да замислимо на врло једноставан начин: као цвет. Свака латица, по једно књижевно дело, распростире се према небу, чврсто придржавајући свој почетни део за тучак – елементарне идеје једног бића. Свака латица, произилазећи главним својим делом из тучка, даје смисао и лепоту целини бића коју представља наш појам о цвету. Немогуће је разматрати цвет кроз једну његову латицу, а остале том приликом занемарити. Тако се не добијају усложњена слика и смисленост које Страјнићево стваралаштво носи са собом. *Очи и језик* (огледи и критике), разматраће у „Поговору” Предраг Јашовић, књига је која у себи садржи три прозна нивоа – „Огледи”, „Књижевне критике” и „Ликовне критике” – све оно што је писац током стварања покушао да докучи и појми.

На свој јединствен начин, полетним, „лептирастим” стилем, Страјнић комуницира са вредностима које су постепеним путем загубљене у прабини модерног света. Своје радове у књизи вешто уобличава филозофским мислима и критичко-теоријским истраживањима. Међутим, оно што краси свако од ових истраживања јесте једноставност духа који се појављује пред нама као нематеријалним бићима. Силуан, Сима Милутиновић Сарајлија, Бранко Радичевић, Ђура Јакшић, Момчило Настасијевић, Милић од Мачве, Грујица Лазаревић и многи други уметнички ствараоци који су тема ове књиге представљају спојницу мисли које се нижу једна за другом и стварају целину система вредности и заједно изражавају осећај вертикалног поимања света.

Неке од тих вредности данас су потцењене или се покушавају ревитализовати кроз, рецимо, поштен књижевни свет, рефлектујући на тај начин своју племениту поруку у свет међу људе и њихове животе. Један од ових појмова о којем се умешно говори кроз сва три поглавља јесте истина и њено упориште кроз различите уметничке етапе, уједињене у логосу, како оном појединачном тако и оном смешеном у стоичкој филозофији као божанска владајућа енергија. На тај начин нека од поглавља ове књиге, као што су „Логос света и логос песме”, „Мојре” и „Милић од Мачве”, можда најрепрезентативније говоре о самом стваралаштву једног уметника и намери и успењу истине у томе да буде камен темељац у плодовима рада једног ваљаног уметника.

Први наведени наслов, разматрајући две песме инспирисане стваралачким етосом Бранка Радичевића, заћи ће у животне сфере песника и његове жеље исказане још за живота или назрете у самим песничким остварењима. Колико је сам логос, она наша моћ да појмимо и исто тако онај божански део разума који „влада васионом и прожима је”, битан

у стваралачким моментима, означава питање односа између истине стварности и лажи уметности. И једна и друга своју основу постављају на истом темељу, крећу се истим путем пратећи, дакле, међусобно корак по корак и усклађујући на тај начин своје животне откуцаје. Овако њихово корачање обезбеђује им сигуран ход, док би размимоилажење било одступање од космичког логоса и посртање у песми.

У одељку „Мојре” ова веродостојност изгледа мало другачије. Поставља се питање какав је ход у музе историје када је реч о очувању истине, ако је њен задатак да „брине о томе на који начин се претаче у сферу литерарности оно што је већ једном подигнуто на ниво појмовне истине”. Немогућност остваривања споја света два логоса, пре свега историјског и књижевног, а онда и њихово ужлебљавање у логос космички, одакле су и потекли, навешће свет књижевности, како аутор примећује кроз писање о књизи Дарка Гавриловића, да се лукаво и неопходно послужи оним лажима које су истини блиске. На тај начин истина није изгубљена, само се преоблаци у рухо своје супротности, не би ли очувала суштину испод тог руха и читаву је пласирала.

Када је о сликарским остварењима реч, несумњиво водећу позицију има Милић од Мачве, смештен на сам почетак треће целине – „Ликовне критике”. Његова сличност са осликавањем истине није представљена директно, али Страјнићево упоређивање овог сликарског виртуоза са Бранком Радичевићем, мало пре споменутих, посејаће семе упитника у нама. Аристотеловско спајање несједињеног, учено код Милића, у овој је књизи приказано тумачењем „астралног порекла и тежине” његових усклађених боја. Оно што највише краси сликарско умеће Милића од Мачве, а што Страјнић као тумач истиче, није дирање у логос, из којег потиче сваки настанак на земљи, већ потпуно разумевање божанства као „неоствариви сан човека”.

С тим у вези, читаоцу ће морати послужити практичан пример ових теоријских, тешко видљивих онтолошких констатација, које, међутим, Страјнић на један искуствен и етерично суштаствен начин износи у својим песмама. Тако ће се он, као медијум између свог логоса и оног космичког који постоји за себе, ван нашег домаћаја, служити речима. Најтипичније његово изражавање биће кроз призму осећаја, према томе, речи пренете кроз њега могу се разумети само голом суштином духа. Тако, рецимо, стихови из збирке *Паучина* осветљавају нејасно у нама да „смех којим нас грли удес / устостручује преданост нашу”, што нас наводи „да поново заседнемо у пределатну чистоту / Постојања”. Овакви стихови сигнализирају да неће бити разумљиви рацију него срцу.

На сличан начин Страјнић размишља о космизму и његовим феноменима рефлектованим у нашем чулном, мишљеном и сензибилном постојању. Сви кључни елементи ове теме провлачиће се, баш као и истинитост и реалност, кроз сабрана прозна остварења у корице ове књиге.

Али, у складу са напомињаним, космичко као животна одредница наћи ће се и у песмама, истакнутим кроз контемплативна својства. Тако ће се у медитативној књизи *Исјовесѝ анђела* пронаћи изненађујуће прозрочна теза да су „анђели присутни у свему, а видљиви само у нечему”, али да „њихова видљивост није подобна нашим очима којима једнако видимо друге ствари”, већ „оне морају потпуно да ослепе, са једне, и да потпуно прогледају са друге стране”.

Овакав трансцендентализам видљив је у одељку посвећеном стогодишњици настанка песме „Santa Maria della Salute”. Заокружена бројка пробудиће у писцу асоцијацију на хераклитовско кружно кретање како у сфери људи тако и у следу космичких догађања, која су свој сопствени логос, или логос за себе, али који је препознатљив у човеку и његовом космичком логосу у малом. Можда то најпрецизније објашњава разумевање настанка ове песме као Костићево смело повезивање властитог стварања са космичким кроз занос. Из тог заноса, еруптивне ужарености, појавиће се хармоничан одсеј нанизаних стихова, који ће, како то изражава Страјнић кроз сва своја дела, у својој хармоничности пронаћи нехармонију, али ће и она нехармонијска визија дати хармоничну силуету.

Писац ове књиге упућује нас на само значење речи космос, лепоту и хармонију. Космос ће као такав бити посматран и као савршенство оличено у тишини. У одељку „Они су ушли у наш дом”, посвећено Јовану Зивлаку, а којим се уједно и завршава поглавље посвећено књижевним критикама и улази у оно треће, извући ће се закључак о космичком поретку: он значи „допуштење да све буде свагда у највећој хармонији са самим собом и са свиме”. Међутим, ова се промисао није наивно зауставила на овом месту. Она ће се низати и у размишљањима о смрти као рушилачкој сили логоса ове грађевине, космичког логоса. Страјнић ће ускладити ово са веровањем да сама изградња, стварање, значи побеђивање смрти, а истовремено и њено све јаче и видније зазивање.

Као и до сада, ово није нешто што не проналазимо у Страјнићевим песмама исконског тона, које са читаоцем комуницирају на исти или сличан начин као и у књизи *Очи и језик*. У збирци *Паучина* песник оставља сликовиту визуру онога што уопштено чини једног песника и његов рад, његову целокупну истрајност у стварању која се тиме приближава смрти. „Песма је гроб препун мириснога цвећа / засађеног руком самог умрлога / који садећи и не слути да попут пијанца / залаже последњу пару свог живота / и да је већ с намером о садњи / легао у гроб и пружи се // Јер све што створимо / удар је нашег посмртног звона”, поручује писац, песник и космички медијум Никола Страјнић. Колико ћемо бити спремни да то одагнамо, сада је само на нама. Рука је пружена.

Луна ГРАДИНШЋАК